FRID-(t)UURTJE

Het lot van iedere vocale of instrumentale solist voert vroeg of laat naar het kamerformaat-muziekpodium in de bonbonnière, die wij betitelen met de naam Kleine Zaal. Terecht of ten onrechte laat hij (of zij) zich daar horen. En het auditorium, dat slechts geconfronteerd wordt met de eindafrekening, beseft niet welk een Odyssee van moeilijkheden de kunstenaar heeft moeten doormaken, voor hij daar staat. En hoe er zelfs tijdens dat afrekenen nog tal van ongelukken kunnen gebeuren.

Laten wij ons eens bepalen tot de vocalist. Om te beginnen dient hij zich van een goede begeleider te voorzien. Let wel: ik zeg ván. Want Theo Olof had het in zijn: *Daar sta je dan* óp die begeleider voorzien. Dat voorbeeld wil ik niet volgen, integendeel.

Bekijkt u even het woordje 'goede'. Dat is heel belangrijk, want de 'goede' man, die voor dit précaire werkje wordt gezocht, dient over een reeks van voortreffelijke eigenschappen en aangename mogelijkheden te beschikken.

Hij moet een opgewekte aard bezitten om daarmee iedere eventueel opkomende inzinking van de solist in de kiem te kunnen smoren.
Hij moet een aardige vrouw hebben, die bereid is om tijdens repetities eindeloze hoeveelheden koffie en thee aan te dragen.
Hij moet bescheiden zijn en voor zichzelf niets wensen.
Hij moet op de hoogte zijn met de smaak van het publiek, in elke hoek der wereld.
Hij moet de wijsheid van Salomo weten te paren aan het geduld van Ghandi, wanneer hij de solist voorzichtig veranderingen voorstelt in interpretatie, of dynamiek.
Hij moet bereid zijn om urenlang liederteksten uit te typen ten behoeve van de zetter van het programma.
O ja; hij moet goed kunnen piano spelen.
Hij moet een groot gevoel voor humor hebben.
Hij moet handig dichtbij wonen.
Hij moet telefoon hebben.
Hij moet bereid zijn, niet te roken binnen een actieradius van een kilometer, waarin zich de solist bevindt.
Hij moet... enfin, hij moet bereid zijn te transpireren, transponeren en transigeren. En dat alles voor een derde van hetgeen de solist toucheert. Een wonderman, zult u zeggen. Zoiets bestaat niet. Welnu, dan moet ik u tegenspreken, want ik heb zo'n zeldzaam exemplaartje op de kop kunnen tikken. Of liever: hij heeft mij op de arm

getikt. In de trein van Amsterdam naar Hilversum. In 1947.
Maar dat was niet het begin. Daarvoor moet ik u weer meenemen naar die twee kleine meisjes in Nijmegen - het ene acht, het andere zes jaar - die op een stralende voorjaarsmorgen aanbellen bij de violist Zoltán Székely, omdat zij deze grote Hongaarse beroemdheid een handtekening willen afbedelen. Zij boffen, want zij worden niet alleen binnengelaten, maar treffen naast hem de componist Béla Bartòk aan en - als derde - een kleine, donkere man, die zij niet kennen. Allerbereidwilligst geven Bartòk en Székely de gevraagde autogrammen. Intussen heeft de donkere man het kleinste meisje eerst op zijn schoot en daarna op zijn schouders gezet. 'Willen jullie zijn handtekening ook niet?' vraagt Zoltán. 'Graag!' is het antwoord. En de kleine man tekent: Geza Frid.
U hebt natuurlijk begrepen, dat ik dat kleinste meisje was. Maar u weet nog niet welk een groot historisch moment dat zitten op Geza's schouders later bleek te zijn. En om u dat duidelijk te maken moet ik u deelgenoot maken van een jeugdherinnering van Geza, waar hij begrijpelijkerwijs erg trots op is.
Zijn vader - een gerespecteerd en bedachtzaam houthandelaar in de Hongaarse stad, Maramarossziget (een onuitspreekbare naam! Probeert u het maar eens), werd zo getroffen door het werk van de grote Russische auteur Tolstoi,

dat hij in een opwelling besloot een pelgrimstocht naar diens woonplaats te ondernemen. Hij nam zijn zesjarig zoontje Geza mee. Tolstoi ontving vader en zoon en gaf aan de laatste, die reeds een zekere faam als wonderkind genoot, een thema op om over te improviseren. Het resultaat van deze opdracht bracht hem zo in verrukking, dat hij het kleine mannetje onverwacht spontaan opnam en met een ferme zwaai op zijn even machtige als eerbiedwaardige schouders plaatste om zo enkele malen met hem door de kamer rond te wandelen.
Dit feit heeft begrijpelijkerwijze een diepe indruk op Geza gemaakt. En wanneer ik hem nu - naar zijn bescheiden mening - niet met voldoende respect behandel, heft hij dreigend zijn vinger op en vermaant mij: 'Denk er om! Jij hebt op de schouders gezeten van een man, die op de schouders heeft gezeten van Tolstoi!' Dit is - naast vele andere - een van onze standaarduitroepen geworden. Nu zoek ik eigenlijk weer iemand, die op mijn schouders wil zitten. Dat lijkt mij heerlijk, want dan kan ik op mijn beurt zeggen: 'Denk er om! Jij hebt op de schouders gezeten van iemand, die op de schouders heeft gezeten van iemand, die op de schouders heeft gezeten van Tolstoi?' Dat zou een mooie traditie kunnen worden. Kom, wie meldt zich hiervoor aan? Zwaargewichten (en zwaarwichtigen) zijn uiteraard van deelname uitgesloten. In Nijmegen had dus mijn eerste kennisma-

king met Geza Frid plaats. Bij onze tweede ontmoeting in 1947 legde hij een hand op mijn arm, waardoor ik - zoals ik u al zei - de hand kon leggen op een hoogst zeldzaam begeleidersexemplaar. Ik had enige tijd geleden opnamen voor de radio gemaakt met Jean Antonietti en was weer op weg naar Hilversum. De trein was vol. Ik stond voor het portier. Opeens voelde ik die hand op mijn arm en toen ik mij half omdraaide, keek ik in het gezicht boven de schouders, waarop ik eenmaal had gezeten. Geza liet er geen gras over groeien. Hij had de uitzending van mijn liederen gehoord, en hij had die zo prachtig gevonden (zei hij), dat hij dolgraag eens samen met mij wilde musiceren. Ik geloofde hem. Toen wel. Nu, door onze jarenlange vriendschap heel wat wijzer geworden, weet ik zeker, dat het beslist niet alleen muzikale gevoelens zijn geweest, die hem destijds noopten, mij aan te spreken. Geza heeft namelijk een uitgesproken zwak voor die vertegenwoordigsters van de vrouwelijke sekse, die hij omschrijft als 'lekkertjes'. Hij beschouwt hen als een soort 'snoepje van de week'.
Hij verkondigt trouwens heel ferme theorieën op dit gebied: 'Alle mannen onder de veertig (concurrenten voor hem) en alle vrouwen boven de vijfentwintig moeten opgesloten worden'. Volgens hèm.
Nu wij toch uitverkoop van zijn eigenaardigheden (en zijn eigen aardigheden) houden, wat

vindt u van zijn Tien Geboden? Of liever: zijn Tien Verboden. Hier volgen ze.

VERBODEN ZIJN:

1. Het huwelijk;
2. Stofzuigen;
3. De Matthäus Passion;
4. Het drinken van water;
5. Jazz;
6. 's Ochtends opstaan;
7. Lid zijn van een politieke partij;
8. Gekookte aardappelen;
9. Ouder zijn dan 25 jaar (voor vrouwen);
10. Lid zijn van een club. Behalve een club om te schaken. (Dit dan in beide betekenissen van het woord.) Aan de laatste uitzonderingsbepaling houdt hij zich al jaren door met Godfried Bomans een verwoed schaak-duo te vormen, dat de sector 'kunstenaars' al enige keren op het Hoogoven-tournooi heeft vertegenwoordigd. Zij beoefenen dit edele spel systematisch, in tegenstelling tot Theo Olof, die de stukken meer op 'freelance'-basis hanteert en daarbij en passant wel eens een oud-wereldkampioen schaakmat weet te zetten.

Maar hoe groot de plaats ook is, die het schaken inneemt in het hart van Geza Frid, de liefde voor de muziek is toch nog altijd groter. Naast het componeren - wat zijn hoofdbezigheid is - en het optreden als solist, wijdt hij zich met enthousiasme en vakmanschap aan zijn begeleiderstaak. Dat heb ik kunnen constateren vanaf het

moment, dat hij mijn vaste begeleider werd. Zijn enorme 'warenkennis' en intuitief muzikaal inzicht zijn van onschatbare waarde bij ons werk. 'Je bent onbetaalbaar!', pleeg ik wel eens tegen hem te zeggen, waarop hij mij steevast antwoordt: 'Daarom betaal je me ook nooit!' Onze manier van samenwerken is nogal eigenaardig. Wij zijn allebei, zoals we dat noemen: een beetje gek, spotten graag met ons zelf en maken van de buitenkant beschouwd misschien niet zo'n serieuze indruk. Waarschijnlijk omdat we diep in ons hart ons vak heel erg au sérieux nemen. Onze repetities worden doorspekt met moppen, sterke verhalen en kwinkslagen. Soms davert het zozeer in die werkkamer van Geza, dat zijn vrouw naar boven komt om te vragen wat er aan de hand is. Maar intussen wordt er zulk een ontspannen eenheid geschapen, dat dit voor ons de beste formule is om mee te werken. Waardoor wij dan plotseling zeer geconcentreerd aan de slag kunnen gaan.

Het repeteren op zichzelf is dus geen probleem. Maar nu de moeilijkheden voordat we eindelijk op het podium kunnen gaan staan en zitten! (Het spijt me, ik kan er in dit geval echt geen liggen van maken.)

Om te beginnen komt er een datumvoorstel, waarop het recital te X zou kunnen plaatsvinden. Telefoontje naar Geza. Hij kan. Telefoontje naar mij. Ik kan niet. Spijtig. Andere datum zoeken. Weer telefoontje naar Geza. Weer

telefoontje naar mij. Wij kunnen allebei. Hoera! De datum staat vast.
Vlak daarop komt er een aanbieding voor een interessant concert in de stad Y op diezelfde datum. Het spijt me. Ik ben al bezet. Een recital, weet u. Het engagement gaat mijn neus voorbij. Maar de troost is de liederen-avond, waar ik mij zeer op instel.
Na ruim een maand weer een telefoontje. Het spijt de Kunstkring te X. ontzettend, maar de datum van het recital moet verzet worden. Het spijt mij ook ontzettend, want de strop is voor mij. Niet voor hen. Desalniettemin zoeken en vinden wij een nieuwe datum.
Als klap op de vuurpijl belt dan enige weken nadien een manager op, die zegt: 'Mevrouw Spoorenberg, ik ben toch zó blij; het heeft wél moeite gekost, maar het is mij eindelijk gelukt een liederen-recital voor U af te sluiten in de plaats X . . .'!
Nu komt de keuze van het programma. In de ene plaats houdt men zich liever aan de geijkte wegen; in de andere prefereert men minder platgetreden paden. Het ene land verafschuwt Mahler. Het andere is weer niet met Debussy tevreden. De ene maal wil men beslist Mozart; een andere maal wordt deze afgedaan met de dooddoener: 'als liederen-componist weinig interessante persoonlijkheid!' Door deze doolhof van verlangens en taboes moet de kunstenaar dan tóch nog een aantrekkelijk programma zien

samen te stellen, met één oog gericht op het 'Elck wat wils' en met het andere op het muzikaal-artistiek verantwoorde niveau.
En zoals bij de montage van een film tweederde van het opgenomen materiaal onbruikbaar blijkt te zijn, zo moeten er in ons geval ook voor minstens drie programma's aan liederen bekeken worden, voordat er één bevredigende selectie overblijft.
De tonaliteit dient te kloppen. Het ene lied staat in G. Het volgende in F. Dat gaat. Het derde in As. Prachtig! De kunstenaar wordt al optimistisch. Maar het vierde lied verpest de hele zaak weer grondig. Toch moet het juist daar in die groep staan, want het voorafgaande, evenals het volgende, zijn langzaam en treurig, en dit heeft een opgewekte inhoud.
De groepen dienen niet alleen elk op zichzelf, maar ook onderling afwisselend te zijn.
Er moet een evenwichtige verdeling zijn van de gezongen talen.
Iedere groep moet een goede opening en een pakkend slotlied hebben .
Enfin, laat ik u niet langer vervelen met onze moeilijkheden. U zult ongetwijfeld nu wel van mij aannemen, dat het een eindeloos gepuzzel is, voordat wij een programma geheel voor elkaar hebben. Op zulke ogenblikken benijd ik de instrumentalisten, die er met de keuze van een vijftal sonates afkomen, terwijl wij zwoegen om twintig tot vijfentwintig liederen tot een sluitend geheel te maken.

Nadert de avond van het recital, dan blijkt de zaal niet beschikbaar voor een repetitie vooraf. Het moet dus zo maar uit de hand beslagen worden. Of de vleugel wel gestemd is, weet niemand.
De 'zangert' krijgt opeens heftige keelpijnen, wordt gekweld door een drupneus en lijdt aan een verstopte voorhoofdsholte. Maar denkt u niet, dat de ras-zanger daar zo maar iets voor inneemt. O, nee! Ieder heeft zijn eigen speciale middeltje, waar hij of zij bij zweert. In de loop der jaren heb ik zóveel goede raadgevingen gekregen betreffende de énig-probate hoestsiroop, of de állerbeste neusdruppels, dat ik zo langzamerhand een hele collectie verzameld heb.
Ik bezit aan hoestdranken:
Abdij-siroop;
Siroop Famel;
Bonnema Hoestsiroop;
Sicresote Siroop;
Wybert Siroop;
Buckley's Siroop;
Pulmo-Baily;
Thym-Siroop;
Althea-Siroop;
Noury Siroop;
Vick's Hoestsiroop.

Aan neusdruppels:
Vapo-mist;
Vapex-inhaler;

BUCKLE
SIROO
VAPEX
INHALE
IN
HA
LINE
Siro
VIBER
SIROOP
Abdij
siroop
PRIVINE
Pulmo
Baily

Rybarex;
Rhinophral;
Rhinamide;
Privine;
Octivrin;
Darophedrin;
Endrine en Inhaline.
En het resultaat is meestal, dat de zanger tóch verkouden blijft.
Maar eindelijk... daar sta je dan (Theo, mag ik het nog éven lenen?) en nu begint de pret pas goed. Je komt op. Na het vriendelijk welkomstapplaus: stilte. Je kijkt verwachtingsvol om naar de pianist, ten teken dat er begonnen kan worden, en ziet een wanhopig gezicht. De 'blaadjesomslaanster' blijkt niet aanwezig te zijn. Afwachten. Een wachten dat eindeloos lijkt. Eindelijk maar ontmoedigd zonder haar beginnen met Geza als een desperate sprinkhaan achter de vleugel, spelend en omslaand tegelijk.
Bij de tweede groep liederen is de juffrouw inmiddels opgetrommeld en zit met beschaamde kaken zenuwachtig op haar plaatsje. Het gaat een tijdje goed. Er komt een fijne sfeer in de zaal. En bij dat trieste lied wil je juist met volle overgave die ontroerende passage inzetten, wanneer je je plotseling bewust wordt van een wilde paniek achter je rug.
De blaadjesomslaan-'ster' heeft zojuist in haar zenuwen maar liefst drie pagina's tegelijk tussen de vingers genomen en Geza tracht nu —

intussen doffe dreunen op het instrument gevend — met wilde boskatogen en woedende klauwbewegingen de ontvreemde blaadjes terug te rukken. Helaas, zijn Hongaarse temperament in combinatie met de recente gebeurtenissen vergen teveel van het arme papier. Een scheurend geluid en voor de verrukte ogen van het in spanning toekijkende publiek dwarrelt een blaadje geluidloos als een aangeschoten vogel omlaag naar de eerste rij. Daar ligt het dan!

Bereidwillige handen reiken mij het papiertje weer aan en al zingend geef ik het door achter mij. Maar hoe wij met ons allen die ene bladzijde zijn doorgekomen, weigert ieder zich na afloop te herinneren.

Eén ding weet ik zeker: op zo'n ogenblik wens ik alle critici hartgrondig naar het andere eind van de aarde, want ik ben geschrokken en zing slecht. En dat staat de volgende morgen dan ook prompt in de krant.

Maar tevens staat daar, dat Geza Frid de zangeres op onverbeterlijke wijze ter zijde stond. Wanneer ik Geza zoiets voorlees, zegt hij steevast kwasi modest: 'Ach, ik ben maar 'n klein bescheiden mannetje . . .'

Maar ik ben het met de pers eens en prijs mij gelukkig, dat juist ík in het bezit ben van dit zeldzaam exemplaartje . . . waarmee ik niets wil zeggen van de anderen.

Naschrift. Geza Frid heeft mij géén steekpenningen aangeboden voor het schrijven van dit stukje.